

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

HASSAS GRUPLARLA ÇALIŞMA BECERİLERİ

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
Suça Sürüklenen Çocuk	4
Suç Mağduru Çocuk	4
Madde Kullanım Öyküsü Olan Çocuk.....	5
Sokakta Risk Altında Olan Çocuk	6
İstismar ve İhmal Öyküsü Olan Çocuk.....	7
HASSAS KOŞULLAR ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ	8
HASSAS KOŞULLAR ALTINDAKİ ÇOCUKLARLA ÇALIŞMA	11
Çocuk Haklarının Rehberliğinden Yararlanma	11
Çocuklarla Çalışmada İhtiyaç Duyulan Beceriler	14
Değerlendirme Becerileri	14
Hassas Koşullar Altındaki Çocuklarla Görüşme Becerileri: Genel İlkeler	18
Farklı Gelişim Dönemindeki Çocuklarla Görüşmede Dikkat Edilecekler	23
Beceri Temelli Müdahale Süreci	26
NELER ÖĞRENDİK?	29
SORULAR	31
KAYNAKLAR	35

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

HASSAS GRUPLARLA ÇALIŞMA BECERİLERİ

Öğrenme Çıktıları

1. "Hassas koşullar altındaki çocuklar" kavramını anlama ve bu çocukların özelliklerini tanımlayabilme
2. Hassas koşullar altındaki çocukları etkileyen psikososyal faktörleri analiz edebilme, bu faktörlerin neden olduğu güçlükleri ve riskleri belirleyebilme
3. Hassas koşullar altındaki çocukların haklarının korunması için çocuk hakları perspektifinden yararlanabilme
4. Hassas koşullar altındaki çocukların karşılaştıkları riskleri ve ihtiyaçlarını belirleyebilmek için gerekli değerlendirme becerilerini geliştirme
5. Hassas koşullar altındaki çocuklarla etkili iletişim kurabilmek için görüşme becerilerini geliştirme
6. Hassas koşullar altındaki çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalelerine ilişkin süreci etkili şekilde izleyebilme

Anahtar Sözcükler

Hassas koşullar altındaki çocuk, korunma ihtiyacı olan çocuk, çocukla görüşme becerileri, değerlendirme becerileri, müdahale becerileri

2

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GİRİŞ

Bu ders, çeşitli dezavantajlar nedeniyle yaşam koşulları diğer çocuklara göre hassas durumda olan çocuklarla yürütülecek çalışmaları çerçeveleyen uygulama becerilerine odaklanmaktadır.

Bu kapsamda; suça sürüklenme, suçtan mağdur olma, madde kullanımı, sokakta risk altında olma, istismar ve ihmale uğrama riski

veya nedeniyle hassas koşullara sahip olan çocuklarla çalışma becerilerinin temel zeminini oluşturmak amaçlanmıştır.

Öncelikli olarak, çeşitli faktörler nedeniyle hassas koşullar altında olduğu anlaşılan çocukların kavramsal olarak tanımlanması yapılmıştır. Bu tanımlama, çocuklarla ilgili uygulama yürütecek profesyoneller ve gönüllüler için doğru bir başlangıç noktası oluşturmak adına önemlidir. Sonrasında, çocukları hassas koşullara sürükleyen başlıca nedenler ele alınarak bu çocukların yaşamlarını etkileyen ortak risk faktörleri üzerinde durulmuştur.

Ardından, hassas koşullar altındaki çocuklarla yürütülen çalışmaların arka planında uygulayıcıya yol göstermesi bakımından çocuk haklarının sağladığı temel çerçeveye yer verilmiştir.

Çocukların içinde bulunduğu hassas koşulları dikkate alan uygulama süreçleri, bu çocuklarla çalışma yaparken öncelik verilmesi gereken temel hususlar arasında yer almaktadır. Suça sürüklenme, ihmal ve istismara uğrama, madde kullanım öyküsü gibi sorunlar, genellikle birbiriyle ilişkili sorun kümelerinin çocuk için oluşturduğu hassas koşulların sonucu olmaktadır. Dolayısıyla hassas koşullar altında bulunan çocuklar, sahip oldukları özel durumlar sebebi ile güvensizlik, kaygı ve öfke gibi tutumları daha belirgin şekilde sergileyebilirler. Bu çocuklarla profesyonel ilişki kurmak ve geliştirmek güç olabilir. Bu nedenle çocukların içinde bulunduğu koşullara ait risklerin ve ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve çocuklarla çalışma süreçlerinde bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu vurgulamak gerekir.

Eğitim içeriğinde, çocukların karşı karşıya oldukları riskleri değerlendirmeye yönelik yöntemlerin kullanılmasına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Çocuklarla temas kuran her uygulayıcının, çocuktan bilgi alma, çocuğa bilgi verme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama gibi süreçlerde dikkatli olması gereken hususlardan biri de çocukla iletişimidir. Çocuklarla iletişim süreçlerinde, uygun görüşme becerilerinden yararlanılması önem arz etmektedir. Son olarak, çocuklarla çalışma sürecinde çocukların karşı karşıya olduğu riskler ve ihtiyaçları bağlamında yürütülecek müdahalelerin kapsamına ilişkin genel bir çerçeveye yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Suça Sürüklenen Çocuk

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocuk, **“Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk”** olarak tanımlanmıştır. Buna göre, çocuğun hukuki olarak suç sayılan bir eylemle ilişkilenebilmesi onu suça sürüklenmiş yapmaktadır. **Bu ifade, çocuğu suçlu olarak nitelendirmekten kaçınmaya yönelik geliştirilmiş olup çocuk hakları temelli bakış açısını yansıtmaktadır.** Nitekim çocuklar, gelişimleri süren bireyler olarak yetişkinlerin koruma ve gözetimine ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak onlardan, yetişkin sorumluluklarına sahip olmaları beklenmemektedir. Dolayısıyla, çocukların eylemleri suç teşkil etse dahi bu davranışlar sadece çocuğun eylemlerine indirgenmeden gelişimsel özellikleri ve çevreyle olan etkileşimi üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Örnek

Anne ve babası ayrılmış olan ve babasıyla yaşayan Ali, okul devamsızlığı fazla olan bir öğrencidir. Vaktinin çoğunu, sokakta arkadaşlarıyla birlikte geçirmektedir. Bir gün aynı mahallede yaşadığı bir akranyla tartışmış ve bir cisimle tartıştığı kişinin başına vurmuştur. Kişinin ailesi, polise müracaat ederek Ali'den şikayetçi olmuştur. Vakayla ilgili çalışan meslek elemanı, Ali'nin daha önce de mahallede ve okulda agresif davranışlar sergilediğini belirlemiştir.

4

Suç Mağduru Çocuk

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nde mağdur kavramı **“suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi”** olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, zarar gören kişinin çocuk olması, çocuğu “suç mağduru çocuk” konumuna sürüklemektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nda ise suç mağduru çocuk “korunma ihtiyacı olan çocuk” tanımı kapsamında yer almaktadır. Buna göre, çocuğun bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliğinin tehlikede olması çocuğu, korunma ihtiyacı olan çocuk konumuna getirmektedir. **Dolayısıyla bir çocuğun suçtan dolayı yaşadığı mağduriyet, onun yalnızca suç eyleminin pasif öğesi olarak tanımlanması anlamına gelmemekte; çocuğun, yaşama, gelişme ve diğer haklarının ihlal edilmesi anlamına da gelmektedir.**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Örnek

Lise birinci sınıf öğrencisi olan Gizem, aynı okulda üçüncü sınıf öğrencileri olduğu belirlenen üç kişilik bir grubun fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Grup, Gizem'e şiddet uygularken kaydettikleri görüntüleri sosyal medyada paylaşmış, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü basın birimi tarafından bu görüntüler fark edilmiştir. İl Müdürlüğü tarafından yetkili makamlara bildirim yapılmış, yapılan incelemede Gizem'in daha önce de birçok kez bu grubun zorba davranışlarına maruz kaldığı anlaşılmıştır.

Madde Kullanım Öyküsü Olan Çocuk

Günümüzde, çocuk yaşta olan pek çok bireyin madde kullanımına yöneldiğini gösteren birçok çalışma mevcuttur. Madde kullanımı denildiğinde, öncelikli olarak bağımlılık yapıcı maddeler anlaşılmaktadır. Bağımlılık yapıcı maddeler, tütün ve türevlerinden kimyasal uyuşturuculara kadar geniş bir spektrumdan oluşmaktadır.

Çocuğun madde kullanım öyküsünün olması, bağımlılık yapıcı herhangi bir maddeyi yaşamının bir döneminde kullandığı veya halen kullanıyor olması şeklinde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geçmişte madde kullanmış olmakla birlikte halen kullanmaya devam eden ve bağımlı özellikleri sergileyen çocukların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir.

5

Örnek

Anne ve babası boşanmış olan Feride, annesiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi, imalat sektöründe çalışmaktadır. Feride, arkadaş etkisiyle madde kullanımına başlamış ancak bu durum annesi tarafından fark edilmemiştir. Feride, maddenin etkisinde olduğunda davranışlarını kontrol edemediğini belirterek, uyuşturucuyla mücadeleyle yönelik çalışmalar yapan bir derneğe müracaat etmiştir. Dernek yetkilisi, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile temasa geçerek bildirimde bulunmuştur.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sokakta Risk Altında Olan Çocuk

Sokakta risk altında olan çocuk kavramı ile sokak ortamının çocuk için yarattığı riskli durumlara atıfta bulunulur. Bu kavramla ilişkili olarak sokak çocuğu, sokakta yaşıyan çocuk, evsiz çocuk, sokakta çalışan çocuk gibi farklı tanımlamalara rastlanır. UNICEF, sokak koşullarında bulunan çocukları; zamanlarının büyük bir bölümünü sokakta geçiren, herhangi bir korumadan ve yetişkinlerin doğrudan desteğinden yoksun çocuklar olarak tanımlamıştır. Literatürde, sokak koşullarında bulunan çocuklara ilişkin bazı temel sınıflamalar oluşturulduğu görülebilir:

- Sokaktaki çocuklar: Gündüzleri sokakta bulunan ve çalışan, geceleri evlerine dönen çocuklar.
- Sokağın çocukları: Aile bağları zayıf veya kopmuş, ailesinin veya sorumlu bir başka yetişkinin koruması ve bakımından uzaklaşarak sokağı mesken edinmiş çocuklar.
- Ailesiyle sokakta olan çocuklar: Sokakta yaşıyan bir aileye mensup olan çocuklar.
- Sokağı terk edilen çocuklar: Ailesiyle hiçbir bağı ve ilişkisi kalmamış olan, evden atılmış, evi terk etmiş ya da evden kaçmış, bir yetişkinin denetim ve sorumluluğundan mahrum bulunan çocuklar.

Örnek

Çocuklar Güvende mobil ekipleri tarafından yapılan saha incelemesinde bir mahallede üç çocuğun sokakta dilendiğı görülmüştür. Yaşlarının 11, 12 ve 14 olduğu belirlenen çocukların aileleriyle irtibat kurularak çocukların sokakta dilendiriliyor veya çalışıyor olmalarının yarattığı riskler dile getirilerek danışmanlık verilmiştir. Ekip bir sonraki incelemede, 14 yaşındaki çocuğun aynı sokakta, 11 ve 12 yaşlarındaki çocukların ise başka bir sokakta dilendiğini belirlemiştir.

Çocukların devlet korunmasına alınması için çalışma başlatılmıştır.

6

Sokak ve çocuk ilişkisini anlamaya yardımcı olan bu kategoriler ve tanımlamalar, farklı koşullar altında bulunan çocuğun durumuna ilişkin bir kavrayış sunmakla birlikte çocuk kavramına olumsuz nitelendirmeler katmaktadır. Sokak çocuğu, sokağın çocuğu, evsiz, terkedilmiş gibi kavramlar; çocuğı yönelik damgalayıcı ve ayrımcı imgeler oluşturduğundan **sokakla ilişkisi olan çocuklar için "sokak ortamındaki çocuklar" veya "sokakta risk altında olan çocuklar" ifadelerinin daha fazla tercih edilmesi** söz konusudur.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İstismar ve İhmal Öyküsü Olan Çocuk

Çocuk istismarı, çocukların sağlıklı gelişimini tehlikeye atan bir sorundur. Fiziksel, psikolojik, cinsel boyutlarıyla çocuklara zarar veren her türlü eylemi bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. **Çocuk istismarı, açık bir çocuk hakları ihlali olup çocuğu, korunma ihtiyacı olan çocuk konumuna getiren başlıca sebepler arasındadır.** Çocuğun istismar ve ihmal riski altında bulunması, daha önce istismar ve ihmale maruz kalmış olması, istismar ve ihmal mağduru olması bu tanımlama kapsamında yer almaktadır.

Öte yandan, çocuğa yönelik şiddet ve çocuğa yönelik kötü muamele gibi farklı tanımlamaları da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Bu bakımdan yalnızca, çocukların istismar veya ihmale maruz kalmış olmasıyla ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçların değil, çocukları istismar ve ihmale açık hale getiren risklerin de belirlenmesi gerekmektedir.

“

Örnek

Alo 183'e yapılan bir bildirimde, alt katta bulunan komşunun evinden, özellikle banyo ve tuvaletin bulunduğu yerden, sürekli gürültü ve bağırma sesi geldiği ve komşunun, küçük çocuğuna kötü davrandığı beyan edilmiştir. Meslek elemanları, inceleme kapsamında 5 yaşındaki çocuk ve annesi ile görüşmüştür. Anne, boşanma aşamasında olduğu eşine olan öfkesini ifade etmiş ayrıca çocuğunun hâlen tuvalet alışkanlığı kazanamamasının kendisini çok rahatsız ettiğini dile getirmiştir. Bunun üzerine, çocuk ve ebeveyni için danışmanlık tedbiri uygulanmasına yönelik bir çalışma başlatılmıştır.

7

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

HASSAS KOŞULLAR ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Hassas koşullar, çocukların yaşamlarını ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileme potansiyeli yüksek olan durumlar olarak birçok açıdan kesişimsel özellikler sergilemektedir. **Hassas koşullar altında bulunan çocukların yaşam koşullarını şekillendiren pek çok ortak olumsuz özellik vardır.** Bu koşullar çoğunlukla iç içe geçen bir görünüm sergilemektedir. Bu nedenle, bir çocuk birden fazla hassas koşuldan etkilenebileceği gibi farklı koşullar altında bulunan çocukları etkileyen benzer sorun ve ihtiyaçlar söz konusu olmaktadır. Bu konudaki anlayışımızı genişletmemizde, ekolojik sistem yaklaşımının önemli katkıları olmuştur.

Günümüzde, insan sorunlarına odaklanan uygulamaların birçoğunda, ekolojik yaklaşımın sunduğu bakış açısından yararlanılmaktadır. Bireyi, çevresi içinde değerlendirmeyi esas alan ve bireyin yaşamı üzerindeki bağlamsal etkileri göz önüne almayı hatırlatan bu yaklaşım, birey-çevre etkileşiminin niteliklerini geniş bir bakış açısıyla ele almamıza yardımcı olmaktadır. Buna göre, bireyin kendisini çevreleyen sistemlerle girdiği etkileşimler ağı, bireyin gelişimi ve işlevselliğini etkilemektedir. Dolayısıyla, çocuklar için hassas koşulları yaratan ve çocuğun etkileşim içinde bulunduğu sistemlerden kaynaklanan pek çok faktör bulunmaktadır. Aile ortamı, okul ortamı ve yakın çevre, ebeveyn-çocuk ilişkisi, okul-aile ilişkisi, ailenin bulunduğu sosyal çevre, bunları çevreleyen sosyal kültürel inanç ve değer yapıları gibi sistemlerin kesişiminde bulunan çocuğu etkileyen pek çok unsur vardır. Bu unsurların işleyişi ve çocuk üzerinde yarattığı etkiler, çocuğun gelişimi üzerinde olumlu veya olumsuz koşullar ve deneyimler olarak kendini göstermektedir. Hassas koşullar olarak vurgulanan durumlar, çocuğun yaşantısını çevreleyen sistemlerin sağlıklı işlememesi nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ve olumsuzluklar etrafında şekillenmektedir.

Aile dinamiklerinde görülen sorunlar ve eksiklikler, yukarıda tanımlanan hassas koşullar altındaki çocukların hemen hepsi için geçerli etkiler barındırmaktadır. Literatürdeki pek çok çalışma, suçta sürüklenmeden madde bağımlılığına kadar, çocukları zor durumda bırakan ve gelişimlerine zarar veren koşulların oluşmasında, en çok aile etkisine vurgu yapmaktadır. Çocuğun ailesinin, yoksulluk riski altında bulunması, etkisiz ve yetersiz ebeveynlik tarzları; aile içinde ilgi ve sevgi eksikliği, iletişim eksikliği, aile içi çatışmalar ve şiddet, ailede sorun çözme becerilerinin yetersizliği gibi sorunlar, çocukların yaşadığı koşulları ve sorunları önemli ölçüde belirleyen unsurlara dönüşmektedir.

Düşük sosyoekonomik statü, çoğunlukla makro düzeydeki sosyal sorunlarla ilişkili olarak, çocukların karşı karşıya kaldığı yoksulluk ve buna bağlı hassas koşullar üzerinde doğrudan etkilidir. **Çocuğun ailesinin ve yaşadığı çevrenin genel olarak düşük sosyoekonomik statü ile ilişkilendirilen özellikler barındırması, çocukların karşı karşıya olduğu riskleri artırmaktadır.**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuğun sağlıklı beslenememesi, uygun bir barınma ortamına sahip olmaması, giyim ihtiyaçlarının karşılanmaması, sağlık hizmetlerine erişememesi, nitelikli eğitim başta olmak üzere toplumsal gelişim fırsatlarından yararlanamaması gibi pek çok sorun, düşük sosyoekonomik statü ile yakından ilgilidir. Araştırmacılar, çocuklarda suça sürüklenme, madde kullanımı, istismara uğrama, sokakta yaşama veya çalışma gibi hassas koşulların, çocuğun içinde bulunduğu düşük sosyoekonomik statüden belirgin şekilde etkilendiğine vurgu yapmaktadır.

Çocuğun yaşadığı çevrenin koşulları, olumsuz yaşam deneyimlerinin benzeşmesi konusunda etkili unsurlardan biridir. **Topluluk kültürü veya mahalle kültürü içerisinde benzer koşullar altında yaşayan bireylerin karşılaştığı sorunlar, davranış ve ilişki kurma biçimleri, yaşam tarzları, değerler ve normlar gibi unsurlar benzeşmektedir.** Bu koşullar, topluluk içinde çocuklara yönelik inanç, tutum ve davranışların biçimini etkilemesi bakımından önemlidir. Çevresel koşulların getirdiği olumsuzluklar, düşük sosyoekonomik statüyle birleştiğinde çoğunlukla çocuk için çoklu risk faktörlerinin arttığı bir yaşam alanı oluşmaktadır.

Yapısal sorunlar, toplumsal dinamikler içinde ortaya çıkan sorunlara cevap verme noktasında yetersizlikler ortaya çıkarabilir. Bu durum, toplum genelinde daha fazla çocuğun benzer hassas koşullara maruz kalmasına neden olmaktadır. Yasalarda öngörülen uygulamaların yerine getirilmesini sağlayacak sistemlerin etkin olmayışı buna örnek gösterilebilir. **Kararları ve politikaları uygulayan profesyonellerin yeterli donanım ve uygun bakış açısına sahip olmaması, çocukların etkin şekilde korunamamasına neden olabilir.** Dolayısıyla, çocuğu risk etmenlerine karşı koruyan mekanizmaların zamanında devreye girememesi gibi sorunlarla karşılaşılabilir. Örneğin, Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmeline yönelik çocuğa ve aileye sunulan hizmetlerin ağırlıklı olarak çocuğun istismar veya ihmale maruz kalmasından sonra yapılacak müdahalelere ilişkin olması, çocukların başka sorunlarla da ilgili hassas koşullarını belirlemeyi güçleştiren bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Çocukları çevreleyen hassas koşullar, birbirinden farklı ve karmaşık dinamiklere sahip olmakla birlikte görüldüğü üzere benzer faktör kümelerinden etkilenmektedir. Yukarıda ele alındığı üzere bu husus, toplumsal dezavantajların kesişimselliği kavramı ile açıklanmaktadır. Toplumda dezavantajlı durumda olan bireylerin, genellikle birden fazla dezavantajlı durumu bir arada deneyimledikleri görülebilmektedir. Bu nedenle, **dezavantajlı çocukların koşullarının ve özelliklerinin keskin çizgilerle birbirinden ayıramayacağını ve genellikle iç içe geçmiş sorunlarla birlikte ortaya çıktığını vurgulamak gerekmektedir.** Bu durum hassas koşullar altındaki çocukları, korunma ihtiyacı olan çocuk kategorisine de yaklaştırmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuklar bağlamında, çocukların karşı karşıya oldukları başlıca riskler Tablo 1’de verilmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 1: Korunma İhtiyacı İçinde Olan Çocukların Karşılaştığı Riskler

Risk alanları	Riskler
Bireysel	Zihinsel ve psikolojik sorunlar Uyum ve davranış bozuklukları Ruh sağlığı sorunları Bilinç ve farkındalık eksikliği
Ailesel	Sosyoekonomik yetersizlikler Ailede olumsuz rol modeller Düşük aile işlevselliği Ebeveyn rolleri ve kapasitesiyle ilgili sorunlar Aile içi çatışmalar Ailenin tek ebeveynli olması
Akran grubu	Sapma davranışları sergileyen arkadaşlar Akran zorbalığına yönelme ya da maruz kalma Dışlanma, damgalanma
Okul ortamı	Okul devamsızlığı, okul terki Okulda şiddete ve zorbalığa maruz kalma Düşük akademik motivasyon Yetersiz rehberlik ve yönlendirme
Sosyal çevre	Madde kullanımının yaygın olduğu mekânlar Sokakta zaman geçirme Kültürel, sanatsal, sportif faaliyetlere katılmama Riskli mahallede yaşama
Eşitsizlikler	Yoksulluk örüntüsü Gelir dağılımındaki dengesizlik Ebeveynin yoğun çalışma saatleri Uygun barınma olanaklarından yoksunluk
Göç	Kente uyum sorunları Gecekondu mahallesinde yaşama Dışlanma, damgalanma, ayrımcılık
Yapısal sorunlar	Yasal düzenlemelerdeki eksiklikler Sosyal politikaların yetersizliği Sunulan sosyal hizmetlerin eksikliği İstihdam politikalarındaki eksiklik Gelir dağılımının bozulması

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

HASSAS KOŞULLAR ALTINDAKİ ÇOCUKLARLA ÇALIŞMA

Bu kısımda, hassas koşullar altında bulunan çocuklara hizmet sunan meslek elemanlarının uygulamalarını dayandıracığı temel unsurlara yer verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle çocukların esenliğini temin etme noktasındaki temel dayanak olan çocuk hakları çerçevesinin ele alınması gerekmektedir.

Sonrasında ise çocuklarla yürütülecek uygulamalarda meslek elemanının yararlanacağı beceriler kümesi ele alınmıştır.

Çocuk Haklarının Rehberliğinden Yararlanma

Çocuklar için çeşitli dezavantajlar oluşturan hassas koşullar incelendiğinde, bunların çocuk haklarını ihlal eden sorunlar olduğu açık biçimde görülebilir. Bu bakımdan **çocukların esenliğini temin etmeye yönelik süreçlerde ve uygulamalarda, çocuk haklarının rehberliğinden yararlanmak önem kazanmaktadır.** Dolayısıyla, çocuk haklarının temel çerçevesine ilişkin bir kavrayışa sahip olmak gerekmektedir.

Çocuk haklarına ilişkin çerçeve, dört temel ilke ve dört temel hak alanını kapsamaktadır. Bunlar; çocuğun üstün yararı, ayırım gözetmeme, yaşama ve gelişme ile katılım ilkelerinden oluşmaktadır. **Bu dört temel ilkeye hassas koşullar altındaki çocukların durumunu göz önünde bulundurarak bakmak yararlı olacaktır.**

Çocuğun üstün yararı: Çocukları maruz kaldıkları riskli durumlardan ve hassas koşullardan korumaya yönelik kararlar alabilmenin pek çok yolu bulunmaktadır. Ancak bu kararlar, çocuğun yaşamı üzerinde ciddi etkiler oluşturabildiğinden çocuk için en iyi olana yönelebilmek konusunda çocuğun üstün yararı ilkesinin ön planda tutulması gerekmektedir. Örneğin, çocuğun istismar riskini ortadan kaldırmayı amaçlayan kurumsal müdahale yaklaşımı, devlet korumasıyla çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenir.

Ancak bu karar, çocuk için en iyi karar olmayabilir. Öyle ki, ihmal ve istismar riski altında bulunmakla birlikte çocuğun ailesiyle kurduğu etkileşimlerin çocuğun sağlıklı gelişimindeki potansiyel etkisi daha yüksek olabilir. Ayrıca, çocuğun asıl istediği ailesinden ayrılmak olmayabilir. Dolayısıyla, yapılacak müdahalenin aile odaklı olarak yeniden yapılandırılması ve ailenin güçlendirilmesinin esas alınması düşünülebilir. Bazı durumlarda ise bunun tam tersi mümkündür. Burada önemli olan, profesyonel yetkinliği, her durumda çocuğun lehine olacak şekilde harekete geçirebilmeyi ilke edinmektir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Ayırım gözetmeme: Çocuklara yönelik her türlü tedbir ve uygulamanın hiçbir ayırım gözetmeksizin sunulması, meslek uzmanlarının tutumlarına yansıtılması beklenen en temel ilkelerden biridir. Ne var ki pratikte, yetişkinlerin ve çocukların kültürel, sosyoekonomik, etnik veya ideolojik sebeplerle pek çok üstü açık ve örtülü ayrımcılığa maruz kaldığı söylenebilir. Bu olgu, sosyal refah hizmetlerinde çalışan profesyonellerin de tutumlarına yansiyabilir. Özellikle, hassas koşullar altında bulunan ve çeşitli açılardan toplumda dezavantajlı durumda bulunan çocukların, dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kalma riski artmaktadır. Çocukları, toplumda görülen ayrımcılıktan korumak ve tüm çocukların haklarını tam olarak yerine getirmeye çalışmak temel bir ilkedir.

Yaşama ve gelişme: Bu ilkede bahsi geçen yaşama ifadesini, "insanca yaşama" olarak algılamak gerekmektedir. Bireylerin toplumda belirli bir refah düzeyi içinde yaşayabilmesi, insanca yaşamanın temel bir ölçütü olarak değerlendirilebilir. Çocuk hakları bağlamında bu husus, başta çocuğun hayat hakkının korunması ve aynı zamanda gelişim fırsatlarından yararlanabilmesi için olanakların oluşturulması anlamına gelmektedir. Bunun için, çocuğun gelişimine zarar veren her türlü olumsuzluğun ortadan kaldırılması gerekecektir. Dolayısıyla bu ilke, çocuğa hizmet veren uygulayıcılara ve çocuklara pozitif katkılarda (bilgiye erişim, nitelikli eğitim, nitelikli sağlık hizmeti, boş zaman, oyun ve kültürel-sanatsal aktiviteler gibi) bulunmanın yanı sıra negatif unsurların (çocuklara yönelik şiddet, insanlık dışı muamele veya silahlı çatışmalar gibi) ortadan kaldırılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Katılım: Her ne kadar risk altında ve hassas koşullar altında bulunan çocukların durumlarını iyileştirmek ve yaşadıkları sorunlara çözüm üretmede temel sorumluluk, yetişkinlerin olsa da çocukların kendilerini ilgilendiren tüm meselelerde söz sahibi olma hakkı vardır. Yetişkin bakış açısı, kişisel ve kültürel ön yargılar veya ideolojik beklentiler gibi hususların etkisiyle çocuk hakkında yanlı tutumlara veya eylemlere yol açabilmektedir. Bu nedenle, çocukların her aşamada hem kendilerini ilgilendiren hem de yaşadıkları topluma dair söyleyecekleri olduğunun bilincinde olmak gerekmektedir. Çocuklara hizmet veren yetişkinler olarak profesyonellerin de çocuk bakış açısını, onların katılımıyla sağlamaya açık olması gerekmektedir.

Bu ilkeler, çocuklarla çalışma konusunda beceri repertuarı oluşturulurken profesyonellere rehberlik edecektir.

Diğer yandan bu ilkeler temelinde, çocukların dört temel alana yerleşen haklarını gerçeğe dönüştürmek için çaba harcanmalıdır. Bunlar; yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları başlıklarında incelenebilir. Çocukların hassas koşullar altında ve korunma ihtiyacı olan çocuk haline gelmesinde, genellikle bu haklarından mahrum kalmaları rol oynamaktadır. Söz konusu haklar çerçevesini, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi içeriğinde görmek mümkündür (Tablo 2).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 2: Çocuk Hakları Sözleşmesinde Çocuk Hakları

Yaşama Hakları	Gelişme Hakları	Korunma Hakları	Katılım Hakları
<ul style="list-style-type: none"> Yaşama İsim, kimlik, vatandaşlık, nüfusa kayıt Uygun yaşam standartlarına sahip olma Tıbbi bakım ve rehabilitasyon Beslenme Barınma Sağlıklı olma Sosyal güvenlik	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim Oyun Dinlenme Bilgi edinme Sağlıklı çevre Kültürel-sanatsal faaliyetlere katılma Din, vicdan, düşünce özgürlüğü	<ul style="list-style-type: none"> Ailesiyle birlikte yaşama Adalet sisteminde korunma Silahlı çatışmadan korunma Her türlü şiddet ve istismardan korunma Madde bağımlılığından korunma Çalışma yaşamında korunma Özel yaşamın gizliliği	<ul style="list-style-type: none"> Görüşlerini açıklama Kendisini ilgilendiren konulara katılma Dernek kurma Toplantı yapma Toplumsal yaşama katılma

Kaynak: Çaltı, 2021.

Hassas koşullar altındaki çocuklarla çalışma, çocuk haklarının tüm alanlarıyla ilişkili olmakla birlikte korunmaya yönelik haklar daha çok ön plana çıkmaktadır. Nitekim çocukların sağlıklı gelişim göstermeleri ve daha iyi koşullarda yaşamalarını sağlamak için onları çok çeşitli risklerden ve tehlikelerden korumak gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin, çocukların korunması konusunda yükümlülük üstlenmiş olması, çocuklarla çalışan profesyoneller için de doğrudan yükümlülükler doğurmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuk haklarının rehberliği bağlamında, hassas koşullardaki çocuklarla çalışma ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Kohli, 2007):

- Çocuğun yüksek yararı, politika ve uygulamalara rehberlik etmelidir.
- Çocuklara, kendilerini etkileyen her türlü kararda istek ve duyguları dikkate alınarak yaklaşılmalıdır. Çocuklar, yaşları ve kavrayışları elverdiği ölçüde karar alma sürecine dahil edilmelidirler.
- Çocuklar; yabancı, göçmen veya sığınmacı olarak değil her şeyden önce çocuk olarak muamele görmelidir.
- Çocuklara, bağlı buldukları kültürlere duyarlı biçimde yaklaşılmalı; çocuğun bakım, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olan kişiler buna dikkat etmelidir.
- Çocukların vereceği bilgiler, izinleri olmadan başkalarıyla paylaşılmamalıdır. Gizlilik, her ne pahasına olursa olsun korunmalıdır.
- Çocuklara verilen bilgiler, onlar tarafından özüksenebilecek biçimde olmalı ve haklarının neler olduğu, hangi hizmetlerin mevcut olduğu, süreçlerin nasıl işlediği konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.
- Kararlar, çocukların menfaatleri ve refahına ilişkin uzun vadeli bir bakış açısına dayanmalı ve en az gecikmeyle zamanında alınmalıdır.

14

Netice itibarıyla, hassas koşullar altındaki çocuklarla çalışırken öncelikle çocuğa yaklaşım konusunda beceri sergilemek gerekmektedir. Bunun için çocuk haklarının rehberliğinden yararlanarak öncelikle çocuğun haklarına saygı göstermek ve haklarını kullanmasını sağlamaya yönelik çaba sarf etmek gerekecektir. Bu çaba çerçevesinde, çocukların içinde bulunduğu hassas koşulların getirdiği özel durumlarla mücadele etmek için diğer bilgi ve becerilerden yararlanmak söz konusu olacaktır.

Çocuklarla Çalışmada İhtiyaç Duyulan Beceriler

Çocuklarla çalışan meslek elemanlarının, hassas koşullar altında olan çocukların içinde bulunduğu özel durumları göz önünde bulunduran bir beceri repertuarından yararlanması beklenir. Bu beceriler, temelde tüm sosyal hizmet müracaatçıları için geçerli olsa da çocuklarla çalışmanın bazı kritik unsurlar içerdiğini unutmamak gerekir. Bu başlık altında, çocuklarla yürütölen çalışmalarda gerek duyulan değerlendirme, görüşme ve müdahale becerilerine ilişkin bir çerçeve sunulmuştur.

Değerlendirme Becerileri

Etkili uygulama için kapsamlı ve kanıta dayalı bir ön değerlendirme sürecinden yararlanmak gerekli olmakla birlikte bu süreç, bazı durumlarda en az zaman harcanan aşamaya dönüşebilmektedir. Özellikle **hassas koşullarda bulunan çocuklar gibi kritik değerlendirme bileşenlerine sahip gruplar için ön değerlendirmeyi çok daha özenli gerçekleştirmek gerekmektedir.**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bunun için uygulayıcının, vakaya ve duruma göre uygun değerlendirme yöntemini, değerlendirme araçlarını ve değerlendirme sürecine ayıracağı zamanı ve diğer uygun aktiviteleri planlaması gerekecektir. Bütün bunlar, uygulayıcının değerlendirme "alet çantasının" önceden hazırlanmış olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Uzmanın, çocukla görüşme ve çocuğun değerlendirilmesi sürecinde, bütüncül bir bakış açısına sahip olması, çocukla ve çocuğun yaşam koşullarıyla ilgili detayları görebilmesi gerekmektedir.

Bunun için, yukarıda ele alındığı üzere, ekolojik yaklaşımın sunduğu sistemler arası etkileşimler ağını incelemek gerekmektedir. Çocuğun, birey olarak çevresiyle kurduğu etkileşimlerin, onun gelişimi ve yeteneklerini kullanması konusunda sağladığı fırsatlarla birlikte, oluşturduğu engellerin de dikkate alınması gerekir. Bu bakımdan çocukla ilgili yapılacak değerlendirmelerde, şu konuların gündeme alınması beklenmektedir (Polat ve Akgül-Gök, 2020):

- Aile yaşamında karşılaşılan güçlükler, sorun çözme biçimi, ailenin çocuğa sunabildiği ve sunamadığı maddi-manevi olanaklar
- Çocuğun gelişim dönemi özellikleri, gelişimsel olarak başarılı ve başarısız olan hususlar
- Çocuğun ego işlevleri, kişilik özellikleri, sorun çözme biçimi ve başarılı olduğu durumlar
- Ailede iletişim biçimleri, roller, yetki paylaşımı, aile içi kurallar, sınırlar, üyelerin gereksinimlerini karşılama düzeyi
- Ebeveynin kişilik özellikleri, evlilik ilişkileri, çocuklarıyla ilişkileri
- Çocuğun dâhil olduğu diğer sistemlerin (okul, arkadaş grubu, çevre) özellikleri
- Çocuğun ve ailesinin yaşadığı sosyal çevrenin özellikleri, sosyal değerler, rol beklentileri
- Çocuğun ve ailesinin erişebildiği hizmet ve kaynaklar

15

Kapsamlı bir değerlendirme süreci için uzmanın sahip olduğu bilgi ve deneyimin yanı sıra bilgi toplamaya elverişli araçlardan yararlanmak mümkündür. Buna yönelik olarak, çocuk ve ailesi hakkında bilgi edinmek üzere yapılandırılmış değerlendirme araçları kullanılabilir. Bu tür araçlar, genellikle çocukların karşı karşıya olduğu riskli durumları objektif kriterler doğrultusunda tespit etmek üzere kullanılmaktadır. Yukarıda ele alındığı üzere, çocuklar için hassas koşullar oluşturan risklerin değerlendirilmesinin, temel bir değerlendirme yöntemi olabileceğini vurgulamak gerekir. **Risk değerlendirmeleri, çocukların yaşam koşullarını olumsuz etkileyen faktörler temelinde, hangi çocuğun ne düzeyde risk altında olduğunu belirleme noktasında fayda sağlamaktadır.** Riskleri belirlemeye yönelik yapılandırılmış araçlar, standart bir yaklaşım sunarak uzmanların neyi ne şekilde değerlendireceğine ilişkin hazır bir çerçeve sağlamaktadır. Böylece, alanda çalışan, farklı eğitim geçmişine ve uygulama deneyimine sahip profesyoneller arasında oluşacak bakış açısı farklılıklarının en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Vaka sayıları ve kaynak sınırlılıkları göz önüne alındığında, değerlendirmelerin güvenilirliğini artırmak için yapılandırılmış araçların kullanılması faydalı görülmektedir. Öte yandan, hesap verebilirlik ve kanıta dayalı uygulamanın desteklenmesi, yapılandırılmış araçların tercih edilebilir yönleri/tercih edilme sebepleri arasındadır. **Buna karşın yapılandırılmış değerlendirme araçları, her vakaya ilişkin tüm spesifik bilgileri elde etmeyi sağlayamadıkları için dikkatli kullanılmaları gerekmektedir.**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Her Şeye rağmen uzmanın, çalıŐtıđı alanla ve vakalarla ilgili ayırt edici özellikleri fark edebilecek bilgi ve beceriye sahip olması gerektiğini vurgulamak gerekir. Çocukların ve ailelerinin durumlarını değerlendirmek üzere Türkiye’de geliŐtirilen veya Türkçe uyarlama çalışması yapılan bazı lme araçlarına ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

- 3-6 Yaş ocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme leği-Ebeveyn Formu (Şan ve Altay, 2021)
- ocuk Davranış Listesi Kısa Formu (Akin ve ark., 2012)
- Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi leği (IYK) 8-12 Yaş ocuk Formu (akın-Memik ve ark., 2008)
- Çok Boyutlu İhmalkr Davranış leği 6-9 Yaş ocuk Formu (Beyazıt ve Bütün-Ayhan, 2020)
- Yasalarla İhtilafa Düşen ocuk ve Ergenler için Araştırma ve Değerlendirme Formu (Ögel ve ark., 2011)
- Ebeveyn Yetiştirme Tarzları leği-ocuk Formu (Cüre ve Danışman, 2015)
- PICCOLO Ebeveyn-ocuk Etkileşimi Gözlem Formu (Bayoğlu ve ark., 2013)
- Aile Değerlendirme leği (Bulut, 1990)
- Aile-ocuk İlişkileri leği Anne Formu (Anjel, 1993)
- Aile Uyum leği Kısa Formu (Duman ve ark., 2018)

Değerlendirme aracı olarak ölçek veya envanterlerden yararlanmanın, değerlendirme sürecinin kendisi değil yalnızca bir bileŐeni olduğunu unutmamak gerekir. Öte yandan, objektif biçimde gerçekleştirilen risk ve ihtiyaç değerlendirmelerinin, bir profesyonelin bireysel yargısından daha güvenilir olduğunu gösteren araŐtırmalar mevcuttur. Kanıtla dayalı verilerin elde edilmesine ve bu verilerin karar verme sürecini yönlendirmesine yardımcı olmak için risk ve ihtiyaç değerlendirmelerini, uzmanlık bilgisi dhilinde, vakayla ilk temastan itibaren çocuğu ilgilendiren ve çocukla çalıŐmaya yön verecek her aşamada gerçekleŐtirmek gerekmektedir.

Herhangi bir spesifik araç kullanılmasa da çocuğu bekleyen risk veya tehditlerin ortaya çıkarılabilmesi için kapsamlı bir değerlendirme yapmayı mümkün kılacak değerlendirme çerçevelerinden de yararlanılabilir. Örneğin, İngiltere’de kullanılan Ortak Değerlendirme erevesi yararlı bir araç olabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Şekil 1: Ortak Değerlendirme Çerçevesi

17

Ortak Değerlendirme Çerçevesi (ODÇ), çocukların ihtiyaçlarının değerlendirilmesine yönelik standartlaştırılmış bir yaklaşım sağlamak, erken müdahaleleri kolaylaştırmak ve çocukların esenliğini desteklemek için kurgulanmıştır. ODÇ içeriğinde yer alan bileşenler, hassas koşullar altında bulunan çocukları tespit etmek ve bu çocuklarla çalışırken riskleri ve ihtiyaçları değerlendirmek için etkili bir kılavuz olarak ele alınabilir.

Tablo 3: Ortak Değerlendirme Çerçevesi

Temel Bileşenler	Çocuğun Gelişimsel İhtiyaçları	Ebeveynlik Kapasitesi	Aile ve Çevresel Faktörler
Değerlendirme Amaçları	Çocuk güvende mi? Değil ise onu korumak için nelere ihtiyaç var? Çocukların sağlığı ve gelişimi zarar görmüş mü? Eğer öyle ise ne açıdan, hangi alanlarda? Çocuğun ihtiyaçları karşılanmaz ise olası sonuçlar neler?	Çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayabilmede ebeveynin kapasitesi ne düzeyde? Sorunlar ve nedenleri neler? Zorluklar neler ve neyin değişmesi gerekiyor?	Ailenin güçlükleri neler? Değerlendirmeye yardım edecek diğer bilgi kaynakları neler? Diğer uzmanlar dışında değerlendirmeye yardımcı olabilecek aile üyeleri kimler?

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Değerlendirmeler			
	<ul style="list-style-type: none"> Genel sağlık durumu Fiziksel gelişim özellikleri ve sorunları Konuşma, dil ve iletişim biçimleri Duygusal ve sosyal gelişim Ruhsal iyilik hali Davranışsal gelişim Kimlik, özgüven, benlik imgesi Aile ve sosyal ilişkiler Öz bakım becerileri ve bağımsız yaşama Anlama, değerlendirme ve problem çözme becerileri Öğrenmeye, eğitime ve çalışma hayatına katılım Öğrenme süreci ve başarı Hedef/gaye edinme, yaşam beklentileri	<ul style="list-style-type: none"> Temel bakımı, güvenliği ve korumayı sağlama Duygusal sıcaklık ve denge Çocuğun ihtiyacına karşılık verebilme Saygıyı, takdiri ve cesaretlendirmeyi gösterme Rehberlik, sınır koyma ve uyarıcı sağlama Olumlu davranışlara model olma Etkili ve uygun disiplin yöntemlerinin kullanımı Olumlu etkinlikleri destekleme Okula devamı ve eğitim olanakları sağlama	<ul style="list-style-type: none"> Ailenin işlevselliği ve iyi oluşu Ailede hastalıklar, kayıplar Ailede şiddet, antisosyal davranışlar Ebeveyn yokluğu, boşanmış eşler Engellilik ve ruh sağlığı sorunları Geniş aile ilişkileri, geniş aileden sosyal destek Barınma koşulları, çalışma durumu ve finansal durum Sosyal, kültürel olanaklar ve hizmetler

Kaynak: Koçtürk ve Yılmaz, 2018.

Etkili bir değerlendirme sürecinin gerçekleştirilmesi için çocukla çalışan profesyonelin, çocuğun yaşam koşullarına dair belirleyici olan unsurlar hakkında bilgi toplaması gerekmektedir. **Bunun için uygulayıcının süreç boyunca çeşitli bilgi kaynaklarından yararlanması önem kazanmaktadır.** Tüm bu süreçlerde, çocuk hakları anlayışı doğrultusunda çocukla iletişim kurmak, diğer bir deyişle değerlendirme ve uygulama süreçlerine çocuğun katılımını sağlamak önem kazanmaktadır.

Hassas Koşullar Altındaki Çocuklarla Görüşme Becerileri: Genel İlkeler

Profesyonel düzeyde görüşme becerilerinin sergilenmesi, yetişkinlerle olduğu kadar çocuklarla yapılan görüşmelerde de oldukça önemlidir. Bununla birlikte, belli durumlarda çocuklarla yapılan görüşmelerin yetişkin görüşmelerinden farklılaşan yönleri bulunduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çocukla yapılan görüşmeler, hangi koşulda ve hangi ortamda gerçekleşirse gerçekleşsin terapötik iletişim becerilerinden yararlanmak önem kazanmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tüm mesleki görüşmelerde olduğu gibi çocuklarla yapılan görüşmelerde de öncelikli olarak odaklanılması gereken, çocukla güvene dayalı bir ilişki kurmaktır. Güvene dayalı bir ilişki geliştirmek için uygulayıcı; doğru bilgilendirme, yargılayıcı olmayan içten tutum ve empatik yaklaşım sergilemelidir.

Bu yaklaşımı sergileyebilmek için öncelikle çocuğa birey olarak saygı göstermek esastır. Bu tutum, çocuğun kendini içtenlikle ifade edebildiği, tehdit altında hissetmediği, destekleyici, geliştirici ve rahatlatıcı bir psikolojik atmosferin oluşturulması için gereklidir. Aksi durumda, çocukla yapılan görüşme ve sonrasında gerçekleştirilen müdahaleler, çocuğun üstün yararına uygun olarak sürdürülemeyebilir.

Hassas koşullar altında bulunan çocuklar, sahip oldukları özel durumlar sebebiyle güvensizlik, korku, şüphe, kaygı, mesafeli duruş ve karşı tepki gösterme, duygusal olarak mesafeli olma gibi tutumlar sergileyebilirler. Bu bakımdan, bu çocuklarla profesyonel ilişki kurmak ve geliştirmek güç olabilir.

Çocuk henüz, kendisine yabancı olan meslek elemanıyla görüşmeye hazır olmayabilir. Dolayısıyla çocuğun içinde bulunduğu karmaşık ruh hâli, ona karşı daha hassas olmayı gerektirecektir. Bu nedenle bu çocuklarla iletişim kurarken "Zarar verme!" kuralı ile hareket edilmesi, güven sağlayıcı başlangıç konuşmaları ile görüşmeye başlanması ve sabırlı davranılması önem kazanır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 4: Çocukla Temas Kuran Görüşmecinin Özellikleri

Beklenen Özellikler	Uygun Olmayan Özellikler
<ul style="list-style-type: none"> ○ Nazik, destekleyici, şefkatli bir tutuma sahip ○ Çocuklara ilgi gösteren ○ Empati sergileyen, anlayışlı ○ Çocukların söyledikleri, hissettikleri veya yaptıkları konusunda rahat, içten ve duyarlı ○ Açık ve dürüst ○ Öğrenmeye açık ○ Kabul eden ve yargılamayan yaklaşıma sahip ○ Samimi ve sıcak tavırlar sergileyen ○ Çocuklara karşı saygılı ○ Erişilebilir ve ulaşılabilir ○ Tutarlı ve güvenilir	<ul style="list-style-type: none"> ○ Sormak yerine neyin en iyi olduğunu bildiğini düşünen ○ Dinlemeyen ○ Çocuğun görüşünü almak için gayret göstermeyip yalnızca anne-babasıyla konuşan ○ Çocuğun anlayabileceği şekilde konuşmayan ○ Arkadaş canlısı veya ilgili olmayan gülümsemeyen ○ Çocuğun yapamayacağı şeyleri isteyen ○ Ne yaptığını çocuğa açıklamayan, bilgi vermeyen ○ Yanına yaklaşılmayan, kaba ○ Çocuklara ilgi göstermeyen ○ Yaptığı işe yeterli zaman ayırmayan

Kaynak: Lefevre, 2018.

Çocukla yapılan görüşmenin başında ilk görevin çocukla bağlantı kurma olduğu hatırla tutularak buna yönelik yapılması önemli görülenler şu şekilde özetlenebilir:

- Meslek elemanının kendini tanıtmayı (kim olduğunu, ne iş yaptığını, nerede çalıştığını söylemek)
- Yaptığı işle ilgili çeşitli detaylar sunması (Kimlerle çalışıyor, ne gibi görevleri var, çocuklar ve ailelere nasıl yardımcı oluyor?)
- Görüşmenin/ziyaretin sebebini açıklaması ve çocuğun onayını alması (Kendisine nasıl yönlendirildi, kendisinden ne öğrenmek istiyor, görüşmede ne konuşulacak?)
- Görüşmede kullanılacak araç-gereç/materyali tanıtmayı (resim için kâğıt ve boyalar varsa ne için kullanıldığı, formlar veya diğer araçların ne işe yaradığı)
- Başlangıç konuşmaları kurgulaması (havadan-sudan, okuldan, hobilerden, günlük aktivitelerinden, hoşlandığı şeylerden bir konu seçerek konuşmaya başlamak)
- Çocuğun kendini rahat hissedeceği şekilde asıl konuya ilerlemesi (uygun görüşme tekniklerini kullanmak)

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Görüşmenin ilerleyen aşamasına geçildiğinde, çocuğun görüşmeye ilgisini sürdürmek ve kendini açmasını teşvik etmek için uygun görüşme tekniklerini kullanmak gerekmektedir. Bu teknikleri; temel olarak dinleme, soru sorma ve yanıt verme becerileri olarak kategorileştirmek mümkündür. Uygulayıcının bu hususlarda becerilerini geliştirmesi, mesleki uygulamanın niteliğini artırır. Bu kapsamda ilgili beceri bileşenlerinin içeriği kısaca şu şekilde ele alınabilir:

- **Dinleme becerileri:** İlgi gösteren vücut duruşu, göz teması kurma, baş hareketleriyle dinlediğini gösterme, odaklanma, söylenenleri anlamaya çalışma, empati yapma, destek verme, sessizliği kullanma.
- **Soru sorma becerileri:** Açık uçlu, kapalı uçlu ve sondalama sorularının kullanımı. Çocuğu, daha az yönlendirmek ve daha çok konuşmaya teşvik etmek için açık uçlu soruların; belirli bir hususta detayları ve spesifik noktaları öğrenmek için kapalı uçlu soruların ve sondalama sorularının kullanımını öğrenmek gerekmektedir. Görüşmelerde, özellikle açık ve kapalı uçlu soruların doğru kullanımına özen göstermek gerekir. **Açık uçlu sorular, verilen yanıtın farklı seçenekleri içerebileceği, yoruma açık sorulardır.** Dolayısıyla verilecek cevabı sınırlandırmaz veya görüşülen kişiyi belirli bir cevaba yönlendirmezler. Bu nedenle açık uçlu sorular keşfedicidir. Verilen cevaplar üzerinden görüşmenin ilerletilmesi daha kolay olabilir.

Görüşmede Açık Uçlu Soruları Kullanma	
Örnek 1	Görüşmeci: Burada olmak konusunda ne düşünüyorsun? Çocuk: Aslında burayı pek sevmiyorum. Daha önce de babamla gelmiştik. O zaman da bana sorular sormuşlardı. Görüşmeci: O zaman geldiğinde ne sormuşlardı sana? Çocuk: Kiminle kalmak istiyorsun diye sormuşlardı (anne ve babasını kast ederek).
Örnek 2	Görüşmeci: Gün içinde neler yapmak hoşuna gidiyor? Çocuk: Arkadaşlarımla oynamak, yemek yemek (...) Görüşmeci: Başka? Çocuk: Annemin bana "güzel oğlum" demesi. Görüşmeci: Annen sana "güzel oğlum" diyor. Bu da senin hoşuna gidiyor. Çocuk: Evet ama bazen de kızıyor, o zaman güzel şeyler söylemiyorum. Görüşmeci: Ne olunca kızıyor? Çocuk: Yaramazlık yaparsam, onun sözünü dinlemezsem.
Örnek 3	Görüşmeci: Sen olsaydın böyle bir durumda arkadaşına ne söylerdin? Çocuk: Bir şey söylemezdim, onunla bir daha arkadaşlık yapmazdım. Görüşmeci: Söylemek isteseydin ne olurdu? Çocuk: Sen kötü bir çocuksun, demek isterdim. Görüşmeci: Çocuklar ne yaparsa kötü olur? Çocuk: Arkadaşlarına kötü davranırsa, bir de kavga ederse.

21

Kapalı uçlu sorular, yanıtının; evet/hayır, var/yok biçiminde ya da çok kısa olduğu ve yoruma açık olmayan sorulardır. Bu soruların sonu, genellikle -mi, -mu gibi soru ekleriyle tamamlanır. Görüşmeyi kapalı uçlu sorularla ilerletmek daha zordur. Bu nedenle kapalı uçlu sorular, genellikle spesifik bir bilgi almak veya belirli bir noktayı netleştirmek için tercih edilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Görüşmede Kapalı Uçlu Soruları Kullanma	
Örnek 1	Görüşmeci: Yaşadığın şehri seviyor musun? Çocuk: Evet. Görüşmeci: Spor yapmayı sever misin? Çocuk: Evet.
Örnek 2	Görüşmeci: Seni buraya kim getirdi? Çocuk: Babam
Örnek 3	Görüşmeci: Olay olduğunda yanında başka kimse var mıydı? Çocuk: Hayır. Görüşmeci: O esnada kimseden yardım istedin mi? Çocuk: Hayır.
Örnek 4	(Üvey anne şiddeti hakkındaki görüşmenin bir kısmı) (....) Görüşmeci: Babanın eşine ne diyorsun? Çocuk: Aysel Teyze diyorum. (....) Görüşmeci: Aysel Teyze seni odaya götürünce ne söyledi? Çocuk: Bana bağırdı, "Senden bıktım." dedi. Görüşmeci: Sonra? Çocuk: "Bir daha bana sormadan böyle bir şey yapma." dedi. ... Görüşmeci: Şimdi konuştuklarımıza bir bakalım. Aysel Teyze seni kolundan tutup odaya götürdü, sonra sana bağırp böyle söyledi. Çocuk: Evet (Başını sallayarak). Görüşmeci: Anladım, peki bir şey daha sormam lazım. Sana vurdu mu? Çocuk: Evet. ...

- **Yanıt verme becerileri:** Sözel olarak söylenenleri anladığını yansıtmaya, anlamaya çalıştığını gösterme, başka kelimelerle ifade etme, açıklama ve özetleme gibi tekniklerden yararlanmayı içermektedir.

Görüşmenin başlatılması, sürdürülmesi gibi uygun şekilde bitirilmesi de özen gösterilmesi gereken bir görevdir. Görüşmenin belirli bir zaman sonra uygun bir şekilde bitirilmesi, çocuk için güven sağlama sürecinin bir parçasıdır. Bu nedenle görüşmenin aniden ve herhangi bir açıklama yapılmadan bitirilmesi buna zarar vermektedir. Çocuk, kafası karışmış, kullanılmış, reddedilmiş ve/veya terk edilmiş hissedebilir. Görüşmeyi bitirme sürecine geçiş için çeşitli yollar belirlenmelidir. Örneğin, odada saat varsa çocuğa gösterilerek zamanın dolduğu belirtilebilir. Uygulayıcının malzemeleri toplamaya başlaması, çantasını hazırlaması gibi eylemler de görüşmenin sonuna geldiğini göstermek için uygun olabilir. Ne var ki çocuklar, bu ayrılma sürecine karşı isteksiz olabilir. Çocukların, bazı küçük eşyaları yanlarında götürebilmelerine izin vermenin teşvik edici olduğu görülmüştür (örneğin, çıkartmalar, küçük objeler, kalemler). Bu esnada uygulayıcı, çocuğa konuşulan konuları özetlemeli ve bundan sonra ne olacağı hakkında bilgi vermelidir. Bitirirken mutlaka, zaman ayırdıkları için çocuklara teşekkür etmek ve onlarla vedalaşmak gerekmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Farklı Gelişim Dönemindeki Çocuklarla Görüşmede Dikkat Edilecekler

Gelişim dönemi farklı olan çocukların, görüşme içinde soruları anlama ve yanıtlama konusundaki algı ve yetenekleri değişkenlik gösterecektir. Bu nedenle, görüşme süreçlerine ilişkin yukarıda çerçevesi çizilen genel uygulama ilke ve yöntemlerinin yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerini göz önünde bulunduran bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Gelişimsel dönemlere göre ortaya çıkan farklılaşmanın yanı sıra aynı yaş grubundaki çocuklar arasında bireysel farklılıklar da bulunmaktadır. Bu nedenle çocukla çalışan görüşmecinin, çocuğun özellikleri hakkında bilgi edinerek görüşme sürecini yönetmesi gerekmektedir.

Okul Öncesi Dönem Çocukları (2-5 Yaş)

Bu dönemde bulunan çocuklarla yapılacak görüşmelerde, oldukça basit ve temel cevaplar almaya odaklanılabilir. Özellikle dört yaşın altındaki çocuklarla görüşme yoluyla kapsamlı bir değerlendirme yapmak zordur. Konuşma becerileri henüz yeni oluşmaya başladığı için bu çocuklardan bilgi alınamayacağı düşünülebilir. Ancak çocuğun kullanabildiği kelimelerin anlamları ve anlatım biçimi keşfedildiğinde, temel düzeyde bilgi alınabilmesi mümkündür. Bu dönemdeki çocukların genellikle kelime anlamlarını genelleştirdikleri görülür. Öyle ki, çocuk öğrendiği bir kelimeyi benzer diğer nesne ve canlılar için de kullanabilir. **Örneğin evcil kedisi olan bir çocuk, tüm dört ayaklı hayvanlardan “kedicik” olarak bahsedebilir.** Ayrıca çocuğun, yetişkinler tarafından kullanılan dili ve soruları anladığından emin olmak çok önemlidir. Görüşme sürecinde, çocuğun bakım vereniyile birlikte olmasının onu güvende hissettireceği unutulmamalıdır. Yabancı biriyle herhangi bir etkileşim, çocukta korkuya veya itaatkâr davranarak sorulan her şeye ‘evet’ yanıtı vermesine neden olabilir. Bu çocuklarla yapılan görüşmeler, kısa ve ideal olarak eğlenceli bir bağlamda yapılmalıdır. Bunun için, oyun oynarken çocukla iletişim kurmaya çalışılması tavsiye edilmektedir.

Bu yaş grubu için, oyun figürlerinin (küçük insanlar ve hayvanlar, küçük evler, arabalar vb.) bulunduğu bir masa veya uygun bir ortama sahip olmak ve çocuğu oynamaya davet etmek yararlıdır. Çocuğun bu tür figür ya da oyuncaklara sahip olmayabileceğinin öngörülmesi durumunda, meslek elemanı birkaç oyuncakı yanında götürebilir. Oyun, çocukla tek başına veya ebeveynle birlikte oynanabilir. Oyun esnasında, çocuğun gelişimine uygun bir diyalog geliştirilmeye odaklanılır. Bunun için aşağıdakilere dikkat edilmelidir:

- Mümkün olduğunda, çocuğun terimlerini içeren kısa ve basit cümleler kullanın. Çocuğun kullandığı kelimelere aşina değilseniz çocuğa sorun (“Bunun adı ne?” veya “Bana ...’dan bahseder misin?”)
- Zamirler yerine doğrudan isimler kullanın (Örneğin, “o” yerine “Mehmet Amca”).
- Çocuğun anlamadığı bir soruyu aynı şekilde tekrar sormak yerine yeniden ifade edin (Soruyu tekrarlıyorsanız çocuk ilk seferinde yanlış cevap verdiğini düşünebilir ve cevabını değiştirebilir).
- Zamanla ilgili sorular sormaktan kaçının (Ne zaman, hangi gün, saat kaçta?).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Okul Çağı Çocukları (6-12 Yaş)

Bu dönem, çocukların sosyal ve okul becerilerinin ön planda olduğu dönemdir. Çeşitli hafıza stratejilerinde daha fazla beceri sahibidirler ve olayları kendi istekleriyle hatırlayabilirler. Bu yaştaki çocuklar, davranışların ahlaki yönünü anlayabilir ancak bu konulardaki referans çerçeveleri hem ebeveynleri hem de akranları tarafından oluşturulan yasaklar ve emirlerden oluşmaktadır. Akranlarla ilişkiler, reddedilme ya da arkadaş edinememe deneyimleri, çocuğun gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Çocuğun akran ilişkileri, yetişkinlerle deneyimleri ve okuldaki durumu kendilik imajını belirleyen unsurlar arasındadır.

Bu yaş dönemindeki çocuklarla yapılan görüşmelerde açık uçlu ve daha detaylı sorulara başvurulabilir. Ancak halen, çocuğun ilgisini görüşme sürecine uzun süre yoğunlaştırmak zor olacaktır. Bu nedenle oyun ve aktiviteler, özellikle bu yaş grubunun ilk aşamalarındaki çocuklar için daha yararlıdır. Çocuğun rutinleri hakkında bilgi edinmek, size bilgi verebilmesine yardımcı olacak belirli olayları hatırlamasını destekleyecek etkinlikleri birlikte yapabilmek için fırsat sağlar. Böylece çocuğun oyun dünyasına dahil olarak diyalogu başlatmak ve sürdürmek daha olanaklı hale gelir. Çocukla diyalogu sürdürmek için yararlanılabilecek bazı teknikler şu şekilde ifade edilebilir:

Üç dilek

Meslek elemanı: Ailenle/anne ve babanla ilgili üç dileğin olsa bunlar ne olurdu?

Çocuk: "Anne ve babamın birlikte yaşaması", "kavga etmeyi bırakmaları", "hepimiz aynı evde yaşadık".

Sihirli değnek

Meslek elemanı: Sihirli bir değneğin olsaydı ve bu değnekle istediğin şeyi yapabilseydin annenle ilgili neyi değiştirdin?

Çocuk: Annemin her zaman bu kadar yorgun olmamasını sağlardım.

Meslek elemanı: Annen çok yoruluyor.

Çocuk: Evet. Eve geliyor, yorgunum, diyor.

Meslek elemanı: Annen yorulunca ne oluyor?

Çocuk: Yemek yapmıyor.

....

Meslek elemanı: Sihirli değneği baban için kullansan, neyi değiştirmek isterdin?

Çocuk: Babamın daha eğlenceli olmasını isterdim.

Hayatta en sevdiğim şeyler

Üç sayfa kâğıt alın ve başlıklarını Anne, Baba ve Ben koyun. Çocuğa, her bir kişinin en sevdiği şeyleri sorun. Her yanıtta (örneğin, dizi izlemek, spor yapmak, çerez yemek) çocuk kendisi ve anne-babası hakkında daha fazla şey paylaşma fırsatı yakalayabilir. Çocukla, söylenenler üzerine konuşulabilir (neden böyle yapmayı sevdiği, böyle yapınca neler olduğu gibi). Üç liste tamamlandıca, çocuğun ebeveyniyle özdeşleştiği alanlara ilişkin fikir edinilebilir. Ancak bu tür bir çalışmayı, anne-babayı kıyaslar tarzda yapmamak ve hassas davranmak gerekir. Bazen önce anneyi sonra babayı, bazen ise tam tersini yaparak ilerlemek daha iyi olacaktır. Anne ve babayı karşılaştıran türde etkinlikleri art arda yapmamaya özen gösterilmelidir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Ergenlik Dönemindeki Çocuklar (13-18 Yaş)

Ergenlik döneminde bulunan çocuklar, psikososyal ve fiziksel açıdan hızlı bir değişim süreci içindedir. Bu nedenle, duygu ve davranış temelinde de bu değişim sürecinden kaynaklı durumlar ortaya çıkabilir.

Ergenlerle görüşme sırasında, duygusal faktörlere özellikle dikkat edilmelidir. Bireyin mağduriyet yaşadığı bir durum söz konusuysa; istismarcı ile yüzleşme, mahrem deneyimlerinin kamuya açıklanmasından kaynaklanan utanç, suçluluk duygusu ve sosyal damgalanma korkusu gibi unsurlar görüşmeciyile ergen arasındaki etkileşime olumsuz yansiyabilir. Öte yandan ergenler, yasal süreçler içerisinde bulunmanın kendilerine psikolojik maliyetini tahmin etmeye yönelik bir yönelimde bulunabilir. Örneğin, yanlış bir iddiada bulunmanın olası sonuçlarını düşünerek hareket edebilir. Bu süreçte, kendini gösterme ihtiyacı, akran grubunda onay kazanma, intikam alma gibi amaçlarla görüşmeciyile olan etkileşimini şekillendirmek isteyebilir.

Ergenler, genellikle çizim yapmaya veya oyun oynamaya çok duyarlı değildir. Bazı ergenler, acı verici deneyimler dolayısıyla kendilerini aileden uzaklaştırabilir ve kendilerine sorulara karşı çok dirençli olabilirler. Çoğu durumda görüşmenin ilk kısmı, asıl meseleden ziyade çocuğu, hayatının merkezinde yer alan arkadaşlar, dersler, spor ve diğer faaliyetler gibi konular hakkında konuşmaya teşvik etmeye odaklanmalıdır. Daha sonra aşağıdaki gibi örnek sorular, konuyu açmaya yardımcı olabilir:

25

**Ailende durumlar nasıl, sence bu yaşananlar aileni nasıl etkiliyor?
Yaşanan durum senin için nasıl bir şeydi, biraz konuşabilir miyiz?
Sana/annene/babana olanlar ne hissettiriyor?
Şu aşamadan itibaren neler olmasını istersin?**

Ergenler, görüşme sırasında kendilerini ve duygularını açma konusunda daha dirençli davranabilirler. Bu tutum, ergen bireyin geliştirmiş olduğu çeşitli ön yargılara dayanabilir. Aynı zamanda meslek elemanının, onu "sorguluyor" olması, benliğini tehdit altında hissettirebilir. Bu nedenle ergenlerle iletişimde, yakınlık kurabilmek için acele etmemek gerekir. Özellikle, psikolojik danışmada sıkça vurgulanan hususlardan biri olan "koşulsuz olumlu kabul" ilkesine bağlı kalınmalıdır. Nitekim yetişkinler, ergen bireylerin içinde buldukları gelişim süreçlerinde sergiledikleri davranışlara veya tercihlerine saygı göstermeyebilir (saç kesimi/giyim tarzı, eğlence anlayışı, arkadaş grubu gibi). Bu nedenle ergen bireyler de yetişkinlere karşı dirençli bir tutum sergileyebilir. Dolayısıyla ergenlerle görüşme yaparken onlara saygı gösteren bir yaklaşıma sahip olmanın ve nasihat verir tarzda konuşmamanın önemli olduğunu hatırd tutmak gerekir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bu süreçte, çocuğa ve ailesine psikososyal destek sağlamak önemlidir. Çocuğun içinde bulunduğu ruhsal durumu doğrultusunda uygun psikolojik danışmanlık veya psikoterapi hizmetinden yararlandırılması söz konusu olabilir. Bunun yanı sıra, çocuğun eğitimine devam etmesinin sağlanması, çocuğun gelişimine katkı sağlayacak kültürel, sanatsal, sportif faaliyetlere katılabilmesini teşvik etmek önem kazanır. **Çocuğun, işlevsel bir yaşama ulaşması ile müdahalenin sona ereceği öngörülmektedir. Ancak müdahalenin bitirilmesinden sonra da çocuğun belirli aralıklarla izlenmesi gerekmektedir.**

Çocukla yürütülecek örnek müdahale sürecine ilişkin aşamaları şu şekilde detaylandırmak mümkündür:

- 1. Çocuğun güvenliğinin temin edilmesi:** Çocuğun yaşamsal risk altında olması durumunda güvenli bir yere alınması. Acil koruma tedbiri alınarak devlet korumasına alınması veya geniş aile ağı içerisinde uygun ve güvenli bir barınma sağlanması
- 2. Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması:** Yiyecek, temiz kıyafet, hijyen malzemeleri, günlük kullanacağı araç gereçlerin temini
- 3. Çocuğun fiziksel sağlık ihtiyaçlarının karşılanması:** Tıbbi muayene ve bakım gereksinimlerinin belirlenerek sağlık koşullarının iyileştirilmesi, tedavi sürecine başlanması, ilaç, medikal malzeme gibi gereksinimlerinin temin edilmesi
- 4. Çocuğun uzun dönem bakım ve koruma ihtiyacının karşılanması:** Yapılacak değerlendirmeler neticesinde çocukla ilgili kararların uygulanması.
  - Ailesiyle yaşamaya devam etmesi
  - Devlet koruması altında uygun kuruluşa yerleştirilmesi
  - Koruyucu aile yanına yerleştirilmesi
  - Evlat edindirilmesi
- 5. Çocuğun ve ailesinin/bakım verenlerinin psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması:**
  - Çocuğun ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanması
    - Davranışsal müdahaleler
    - Psikolojik danışmanlık
    - Terapi, psikoterapi
  - Aileye/bakım verenlere psikososyal ve ekonomik destek
  - Aile temelli psikolojik yardım uygulaması (aile danışmanlığı)
  - Ebeveynlik becerileri eğitimi
  - Çocuğun ve ailenin yararlanabileceği hizmetler hakkında bilgilendirme
  - Çocuğu ve aileye hukuki danışmanlık
- 6. Çocuğun eğitimine devam etmesinin sağlanması:** Örgün veya yaygın eğitim kurumlarına devam etme, okul rehberlik servisiyle iş birliği yapılması.
- 7. Çocuğa gelişim fırsatlarının sağlanması:** Çocuğun yaşına ve gelişimine uygun kültür-sanat aktivitelerine veya spor faaliyetlerine katılması yönünde rehberlik ve yönlendirme sağlanması.
- 8. Çocuğun belirli aralıklarla izlenmesi:** Çocukla yürütölen çalışmalar neticesinde gelinen noktada çocuğun kazanımlarının sürdürülebilmesi için izleme görüşmelerinin yapılması.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Müdahale süreci vakanın sorun ve ihtiyaçlarına göre uyarlanması gereken dinamik bir süreç olduğu için tüm aşamaların peşi sıra gerçekleştirilmesi ve tüm bileşenlerin her vakaya uygulanabilir olması mümkün değildir. Bu bağlamda, meslek elemanlarının bakış açısını geniş tutmak koşuluyla her vakaya ilişkin özgün müdahale yöntemleri geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu derste, hassas koşullar altında bulunan ve çeşitli bakımlardan toplumda dezavantajlı duruma gelen çocuklara ilişkin tanımlamalar ve yaşadıkları zorlukları çevreleyen nedenler ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, bu çocuklara hizmet sunmaya yönelik temel mesleki beceri kümesine dair hususların çocuk hakları perspektifinden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çocukların yaşadığı travmalar ve güçlükler göz önüne alındığında çocuk haklarının rehberliğinde yürütülen sosyal hizmet müdahaleleri; çocukların korunması, desteklenmesi ve onların yaşamlarının yeniden yapılandırılması için kritik adımlara dönüşmektedir. Öyle ki çocukların güvende hissetmelerini sağlamak, onlara terapi, eğitim ve sosyal destek sunmak, toplumun ve ailelerin farkındalığını artırmak gibi müdahaleler, çocukların yaşamlarını olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Ancak bu sürecin çok boyutlu, çok disiplinli ve uzun vadeli bir çaba gerektirdiği unutulmamalıdır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

NELER ÖĞRENDİK?

Hassas koşullar altındaki çocuklarla çalışma dersi, sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi ve diğer ilgili alanlarda çalışan meslek uzmanlarının, hassas koşullar altında yaşayan çocuklarla etkili bir şekilde çalışma yürütme becerileri geliştirmelerini amaçlayan bir içerik sunmaktadır. Bu derste istismara, ihmale, sokakta yaşamaya veya suça sürüklenmeye maruz kalan ve zorlu koşullar altında yaşayan çocuklarla çalışma süreci ele alınmaktadır.

İlk olarak, temel kavramlar açıklanarak hassas koşullar altındaki çocuklar hakkında genel bir anlayış oluşturulması amaçlanmıştır. Hassas koşullar altındaki çocukların özellikleri, çocukların maruz kaldığı hassas koşullar incelenmiş, hassas koşulların nedenleri ve etkileri üzerinde durulmuştur. Çocuklar için bu koşulları yaratan ve çocuğun etkileşim içinde bulunduğu sistemlerden kaynaklanan pek çok faktörden söz etmek mümkündür. Aile ortamı, okul ortamı, yakın çevre, ebeveyn-çocuk ilişkisi, okul-aile ilişkisi, ailenin bulunduğu sosyal çevre, bunları çevreleyen sosyal, kültürel, inanç ve değer yapıları gibi sistemler; çocuğun yaşam koşulları ve gelişimi üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu sistemler içerisinde, aile dinamiklerinde görülen sorunlar özellikle önemlidir. Öte yandan, düşük sosyoekonomik statü, çocuğun ailesinin ve yaşadığı çevrenin genel yaşam koşullarını belirlemesi bakımından çocukların karşı karşıya olduğu riskleri artırmaktadır. Topluluk kültürü veya mahalle kültürü içerisinde benzer koşullar altında yaşayan bireylerin karşılaştığı sorunlar, davranış ve ilişki kurma biçimleri, yaşam tarzları, değerler ve normlar gibi unsurlar benzeşmektedir. Ortaya çıkan karmaşık sosyal sorunlara karşı yasalarda öngörülen uygulamaların yerine getirilmesini sağlayacak sistemlerin etkin olmayışı ile birlikte kararları ve politikaları uygulayan profesyonellerin yeterli donanım ve uygun bakış açısına sahip olmaması çocukların etkin şekilde korunamamasına neden olabilmektedir.

Hassas koşullar altındaki çocuklarla çalışma süreçlerinin zeminini oluşturması bakımından çocuk hakları vurgusunu ortaya koymak ve uygulayıcıların çocuk hakları bakış açısından yararlanmasını sağlamak amacıyla çocuk haklarının temel ilkeleri ve bileşenleri incelenmiştir.

Hassas koşullar altındaki çocuklarla doğrudan yürütülecek uygulamanın ilk aşamasını oluşturan değerlendirme becerileri ve araçları, temel bileşenler olarak dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, hassas koşullardaki çocukların gereksinimleri ve karşılaştıkları güçlükleri değerlendirmek için etkili değerlendirme araçları ve yöntemlerine yer verilmiştir. Bu sayede, çocukların ihtiyaçlarına uygun destek ve müdahale planlarının oluşturulması beklenmektedir. Tüm bu çalışmalarda, uygulayıcıların en fazla faydalanacağı beceriler arasında çocuklarla yapılan görüşme süreçlerinde yararlanılacak beceriler bulunmaktadır. Hassas koşullardaki çocuklarla etkili bir şekilde iletişim kurma becerilerini geliştirmek için empatik dinleme, doğru sorular sorma, güven inşası gibi beceriler üzerinde çalışarak, çocukların duygusal ihtiyaçlarını anlama ve onlara destek olma yetenekleri artırılmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Son olarak, müdahale becerileri ele alınmaktadır. Bu kapsamda, sosyal hizmet müdahalelerinin temel nitelikleri ve müdahale süreçleri üzerine bilgiler sunularak hassas koşullardaki çocuklara yönelik etkili destek ve hizmet sunabilmenin ipuçlarına yer verilmektedir. Bu sayede, hassas koşullardaki çocuklara yönelik etkili sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirilerek onların korunması, desteklenmesi ve yaşamlarının yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SORULAR

- 1) Aşağıdakilerden hangisi, kanunlarda belirlenen bir suç filini işleyen çocuğu tanımlamak için kullanılan doğru kavramı yansıtmaktadır?
  - a) Suçlu çocuk
  - b) Suç işleyen çocuk
  - c) Suça sürüklenen çocuk
  - d) Suça azmettirilen çocuk
- 2) Çocuğun, suç mağduru olarak tanımlanmasıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?
  - a) Suç eyleminin çocuğa fiziksel zarar vermesi
  - b) Çocuğun yalnızca suçun pasif öğesi olması
  - c) Suç eyleminin çocuğa psikolojik zarar vermesi
  - d) Çocuğun haklarının ihlal edilmesi
- 3) Sokakla ilişkili bir yaşamı bulunan çocuklarla ilgili aşağıdakilerden hangisi, uygun kavramsal karşılık olarak **değerlendirilemez**?
  - a) Sokakta yaşayan ve çalışan çocuk
  - b) Sokakta risk altında olan çocuk
  - c) Sokak ortamındaki çocuk
  - d) Sokak çocuğu
- 4) İhmal ve istismara uğrama nedeniyle fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimi tehlikeye düşen bir çocuk, yasal açıdan aşağıdaki kavramların hangisiyle ifade edilir?
  - a) Refakatsiz çocuk
  - b) Korunma ihtiyacı olan çocuk
  - c) Ebeveyn bakımından yoksun çocuk
  - d) Güvenlik tedbiri alınan çocuk
- 5) Aşağıdakilerden hangisi düşük sosyoekonomik statünün çocuğun yaşam koşullarına etkileri arasındadır?
  - a) Ucuz yaşam maliyeti
  - b) Sağlık hizmetlerine erişim kolaylığı
  - c) Düşük eğitim masrafları
  - d) Sağlıklı beslenememe
- 6) Çocukların yaşamını olumsuz etkileyen hassas koşulların oluşmasında aşağıdakilerden hangisi başlıca etkenler arasında **değerildir**?
  - a) Coğrafi özellikler
  - b) Düşük sosyoekonomik statü
  - c) Aile içi sorunlar
  - d) Sosyal sorunlar

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

“Hassas koşullar altında bulunmak, çocukların haklarının ihlal edildiği durumlar ortaya çıkarabilir. Meslek elemanlarının, çocuklarla çalışırken çocuk hakları perspektifinden yararlanması gerekir.”

- 7) Yukarıda verilen bilgi doğrultusunda, çocuk haklarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?
- Politika ve uygulamalarda, çocuk hakları ilkelerinden yararlanılmalıdır.
  - Çocuklar, bireysel ve toplumsal düzeyde karar alma süreçlerine katılmalıdırlar.
  - Çocuğun veli veya vasisinin, çocukla ilgili kararlarına saygı duyulmalıdır.
  - Çocuklar; yabancı, göçmen veya sığınmacı olarak değil her şeyden önce çocuk olarak muamele görmelidirler.
- 8) “Çocuklar; yabancı, göçmen veya sığınmacı olarak değil her şeyden önce çocuk olarak muamele görmelidirler.” ifadesi çocuk haklarının hangi ilkesine öncelikli olarak atıfta bulunmaktadır?
- Çocuğun üstün yararı
  - Ayrım gözetmeme
  - Katılım
  - Yaşama ve gelişme
- 9) Aşağıdakilerden hangisi, hassas koşullardaki çocuklarla iletişim kurarken dikkate alınması gereken öncelikli bileşenler arasındadır?
- Yalnızca ebeveynle birlikte görüşülmesi
  - Uzmanın ileri düzey psikiyatrik bilgiye sahip olması
  - Çocuğun yaşına ve psikolojik durumuna uygun davranılması
  - Çocuğun vaka öyküsünün hızlıca alınması
- 10) Aşağıdakilerden hangisi, hassas koşullar altında bulunan çocukla çalışırken meslek elemanı tarafından gerçekleştirilecek uygulamalar arasında **değildir**?
- Çocuğun zekâ testi
  - Aile danışmanlığı
  - Hizmetlere yönlendirme
  - Ekonomik yardım

“Meslek elemanları ačíından çocuğun üstün yararını gözetmek, çocuk hakları ilkelerinin tümünü yansıtan bir uygulama yaklaşımını benimsemek anlamına gelir.”

- 11) Yukarıda verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi, çocuğun üstün yararını gözetken bir karar vermeyi yansıtır?
- Çocuğun görüşüne başvurmak
  - Çocuğu yaşadığı çevreden uzaklaştırmak
  - Çocuğu doğrudan devlet korumasına almak
  - Çocuğun mensubiyetini incelemek

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- 12) Eğitim, oyun, dinlenme, bilgi edinme, sağlıklı çevre gibi haklar, çocuk hakları çerçevesi içerisinde öncelikli olarak hangi haklar kümesini yansıtır?
- Yaşama hakları
  - Gelişim hakları
  - Katılım hakları
  - Korunma hakları
- 13) Aşğıdakilerden hangisi, çocukların içinde bulunduğu hassas koşullara ilişkin değerlendirme yapan meslek elemanı tarafından sergilenmesi beklenen beceriler arasında **yer almaz**?
- Çocuğu çevreleyen sistemlere bütüncül bakmak
  - Çeşitli değerlendirme yöntemi ve araçlarından yararlanmak
  - Vakaya özgü, ayırt edici özellikleri fark edebilmek
  - Yalnızca değerlendirme aracı verilerinden yararlanmak
- 14) Risk değerlendirmesine yönelik araçların, meslek elemanına sağlayabileceği katkılar arasında aşğıdakilerden hangisi **yer almaz**?
- Risklerin derecelendirilebilmesini sağlar.
  - Standart veriler elde etmeyi kolaylaştırır.
  - Vakaya ilişkin tüm detaylar hakkında veri sağlar.
  - Kanıtı dayalılığı ve hesap verebilirliği artırır.
- 15) Aşğıdakilerden hangisi, Ortak Değerlendirme Çerçevesinin temel bileşenleri arasında **değildir**?
- Çocuğun gelişimsel ihtiyaçları
  - Ailesel ve çevresel faktörler
  - Ebeveynlik kapasitesi
  - Çocuk politikası analizi
- 16) Çocukla çalışan meslek elemanının, ilk görüşmeden itibaren öncelikli olarak dikkate alacağı husus aşğıdakilerden hangisidir?
- Çocukla güven ilişkisi geliştirmek
  - Hızlı şekilde çözüme odaklanmak
  - Çocuğun psikolojik durumunu analiz etmek
  - Çocuğa nasihatte ve yönlendirmede bulunmak
- 17) Aşğıdakilerden hangisi, çocukla yapılan görüşmelerde, çocukla bağlantı kurma ve güven ilişkisi geliştirme sürecinde sergilenecek beceriler arasında **değildir**?
- Çocuğu dinlemeye hazır olmak
  - Kendini tanıtmak ve görevini açıklamak
  - Görüşmenin içeriğinden bahsetmek
  - Çocuğun doğruyu söylediğinden emin olmaya çalışmak

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

18) Aşağıdakilerden hangisi, açık uçlu bir soru **değildir**?

- a) Bugün kendini nasıl hissediyorsun?
- b) Okul saatleri dışında nasıl zaman geçiriyorsun?
- c) Kitap okumaktan hoşlanır mısın?
- d) Annenle birlikteyken neler yaparsınız?

“Gelişim dönemi farklı olan çocukların, görüşme içinde soruları anlama ve yanıtlama konusundaki algı ve yetenekleri değişkenlik gösterecektir.”

19) Yukarıda verilen bilgi dahilinde aşağıdakilerden hangisi, okul öncesi dönemdeki çocuklarla yapılan görüşmeler için daha uygun bir yaklaşımdır?

- a) Çocuktan kapsamlı olay öyküsü almak
- b) Çocukla görüşürken oyunu kullanmak
- c) Anlamadığı soruları tekrar tekrar sormak
- d) Çocuk yerine ebeveyniyle görüşmek

20) Çocuklarla yürütülen mesleki müdahalelerle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a) Çocuğun ihtiyaçların öncelik sırasına konulması
- b) Çocukla yalnızca tek bir meslek elemanının çalışması
- c) Çocuğun ailesine psikososyal destek sunulması
- d) Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, İ. B. (2022). **Dezavantajlı hale getirilmiş gruplarla sosyal hizmet**. Y. Özkan, O. Selçuk (Ed.). Genelci sosyal hizmet uygulaması (s. 135-148). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akın-Sarı, B., İşeri, E., Yalçın, Ö., Akın-Aslan, A. ve Şener, Ş. (2012). Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe güvenilirlik çalışması ve geçerliliğine ilişkin ön çalışma. **Klinik Psikiyatri Dergisi**, *15*(3), 135-143.
- Anjel, M. (1993). The transliteral equivalence, reliability and validity studies of the parental acceptance-rejection questionnaire (parq) mother-form: A Tool for Assessing Child Abuse (Master's thesis). Boğaziçi University Institute for Graduate Studies in Social Sciences, İstanbul.
- Bayoğlu, B., Unal, Ö., Elibol, F., Karabulut, E., & Innocenti, M. S. (2013). Turkish validation of the PICCOLO (Parenting Interactions with Children: Checklist of Observations Linked to Outcomes). **Infant Mental Health Journal**, *34*(4), 330–338. <https://doi.org/10.1002/imhj.21393>
- Bayazit, U., & Bütün Ayhan, A. (2020). The Turkish version of the 6–9 years form of the multidimensional neglectful behavior scale-child report: Validity and reliability studies. **Current Psychology**, 1-11. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00979-8>
- Bulut, I. (1990). **Aile değerlendirme ölçeği (ADÖ) el kitabı**. Özgüzelış Matbaası, Ankara.
- Cüre, S., & Danışman, G. (2015). Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği - Çocuk Formu' nun Türkiye örnekleme uyarlama çalışması. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, *22*(2), 81-96.
- Çakın-Memik, N., Ağaoğlu, B., Coşkun, A. ve Karakaya, I. (2008). Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeğinin 8-12 Yaş Çocuk Formunun geçerlik ve güvenilirliği. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, *15*(2), 87-98.
- Çalış, N. (2021). **Çocuk hakları**. N. Çalış, O. Zengin (Ed.). Multidisipliner perspektiften sosyal boyutuyla çocukluk ve gençlik (ss. 119-144). Efe Akademi Yayınevi.
- Duman-Kula, M., Ekşi, H., & Demirci, İ. (2018). Aile Uyum Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri. **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, *19*(1), 97-106. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.457082>
- Kahraman Güloğlu, F. (2020). **Dezavantajlı grup(lar) kavramı üzerine tartışmalar ve dezavantajlılığa bütüncül bir bakış**. M. Serdar (Ed.). Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet (ss. 9-40). Grafiker Yayınları.
- Karataş, Z. (2020). **Çocuklar**. M. Serdar (Ed.). Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet (ss. 71-111). Grafiker Yayınları.
- Koçtürk, N. & Yılmaz, N. (2018). Çocuk istismarı ve ihmali için risk altındaki çocukları belirlemeye ve müdahale etmeye yönelik model/veri tabanı önerisi. **Kastamonu Education Journal**, *26*(6), 1919-1927. doi: 10.24106/kefdergi.2219

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- Kohli, R. K. S. (2007). **Social work with unaccompanied asylum seeking children**. Palgrave Macmillan.
- Lefevre, M. (2018). **Communicating and engaging with children and young people: Making a difference**. Policy Press.
- Ögel, K., Karadayi, G., Şenyuva, G. ve Topsakal-Özdemir E. (2011). Yasayla ihtilafa düşen ergenlerin risk ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi: Araştırma ve değerlendirme formunun geliştirilmesi ve standardizasyonu. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 12(2), 143-150.
- Paslı, F. (2020). **İstismara uğrayan çocuklar**. F. Paslı, H. Aslantürk (Ed.). Çocuklarla çalışma: Temel alanlar, uygulamalar, güncel tartışmalar (ss. 3-22). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Polat, G. & Akgül Gök, F. (2020). **Çocuğun değerlendirilmesi: Sorunlar, riskler, kaynaklar ve fırsatlar odağında çocuk**. F. Paslı, H. Aslantürk (Ed.). Çocuklarla çalışma: Temel alanlar, uygulamalar, güncel tartışmalar (ss. 79-82). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şan, E.G, Altay, N. (2021). Psychosocial status assessment scale for children aged 3–6 years–parent–form development: Validity and reliability study. **Journal of Psychiatric Nursing**, 12(2), 132-139. doi:10.14744/phd.2021.70037
- Winter, K. (2011). **Building relationships and communicating with young children: A practical guide for social workers**. Routledge.

"Bu yayın, Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile oluşturulmuştur ve sürdürölmektedir. İçerik tamamıyla WEglobal Danışmanlık A.Ş sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir."